

ISSN 1302-4787

**TÜRK KÜLTÜRÜ
İNCELEMELERİ**
Dergisi

The Journal of Turkish Cultural Studies

23

Istanbul 2010

Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi

Kültür Ocağı Vakfı (KOCAV) kuruluşu olan
KOCAV Yayıncılık Tanıtım, Araştırma, Eğitim Hizmetleri Ltd. Şti. yayınıdır.

Yayın Türü
İlmî ve Edebi

Dizgi-Mizanpaj
Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi Dizgi Servisi

Baskı-Cilt
Bayrak Yayımcılık Matbaa San. ve Tic. Ltd. Şti.
Küçük Ayaşofya Cad. Yabacı Sokak, No: 2/1
Sultanahmet/İstanbul
Tel: 0212 638 42 02

Kapak Tasarım
Sena Ajans

ISSN 1302-4787

Yönetim Yeri/Address for Correspondence
Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi
Ayşekadin Hamamı Sokak, Nr. 26
0089894 Süleymaniye/İstanbul-TÜRKİYE

Tel: (0212) 519 99 70-1
Belgegeçer: (0212) 519 99 72

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK

Teknik Sorumlu
Yard. Doç. Dr. Recep AHİSHALI
ahishali@marmara.edu.tr

Tanıtım Sorumlusu
Doç. Dr. Muzaffer DOĞAN
mdogan@marmara.edu.tr

Abone İşleri/Subscription
Nursel ÖMEROĞLU

© *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*
Dergimizdeki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.
Yazların her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

Sayı/Issue: 23 • 2010 GÜZ/AUTUMN

TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ

D e r g i s i

The Journal of Turkish Cultural Studies

23

HAKEMLİ VE ULUSLAR ARASI DERGİ

Bu dergi
MLA International Bibliography,
Turkologischer Anzeiger
isimli uluslararası indeksler
ve
ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı
tarafından taranmaktadır

KOCAV
İstanbul 2010

KOCAV Adına sahibi

Dr. Ali ÜREY

aliurey@kocav.org.tr

EDITÖRLER/EDITORS**Genel/Editor-in-chief**

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK

noztoprak@marmara.edu.tr

Tarih/History

Prof. Dr. Ali AKYILDIZ

akyildiz63@yahoo.com

Edebiyat/Literature

Dr. Üzeyir ASLAN

uaslan@marmara.edu.tr

SEKRETERLER/SEKRETARIES**Tarih/History**

Dr. Yüksel ÇELİK

yukselcelik@hotmail.com

Edebiyat/Literature

Nusret GEDİK

nusretgedik@hotmail.com

DANIŞMA KURULU/ADVISORY BOARDProf. Dr. Ali AKYILDIZ (*Marmara Üniversitesi*)Prof. Dr. Feridun M. EMECEN (*İstanbul Üniversitesi*)Prof. Dr. Günay KUT (*Boğaziçi Üniversitesi*)Prof. Dr. İlber ORTAYLI (*Galatasaray Üniversitesi*)Prof. Dr. İsmail ÜNVER (*Ankara Üniversitesi*)Prof. Dr. Kemal BEYDILLİ (*Yeditepe Üniversitesi*)Prof. Dr. Orhan BİLGİN (*Marmara Üniversitesi*)Prof. Dr. Süleyman Hayri BOLAY (*Gazi Üniversitesi*)Prof. Dr. Yahya AKYÜZ (*Ankara Üniversitesi*)**YAYIN KURULU/EDITORIAL BOARD**

Prof. Dr. Zekeriya KURŞUN

Prof. Dr. Cemal YILDIZ

Prof. Dr. Mustafa S. KAÇALIN

Prof. Dr. Emel KEFELİ

Prof. Dr. Sebahat DENİZ

Prof. Dr. Ahmet KANLIDERE

Doç. Dr. A. Haluk DURSUN

Doç. Dr. Muhammet GÜR

Doç. Dr. Mustafa KÜÇÜKAŞÇI

Doç. Dr. Orhan SÖYLEMEZ

Doç. Dr. Müzaffer DOĞAN

Doç. Dr. Erhan AFYONCU

Doç. Dr. Hakan TAŞ

Yard. Doç. Dr. Durmuş HOCAOĞLU

Yard. Doç. Dr. Ali KARACA

Yard. Doç. Dr. M. Hanefi BOSTAN

Yard. Doç. Dr. Mehmet TAŞTEMİR

Yard. Doç. Dr. Recep AHİSHALI

İNGİLİZCE SORUMLULARI

Prof. Dr. Ahmet KANLIDERE

Doç. Dr. Orhan SÖYLEMEZ

ANA DİLİ SORUMLULARI

Nusret GEDİK

Bünyamin AYÇİÇEĞİ

SÂATİ VE ŞİKÂYET-NÂMESİ

Murat A. KARAVELİOĞLU

ÖZET

Klasik Türk Şiirindeki bir çok tür içinde şikayet-nâmelerin ayrı bir önemi bulunur. İçerik itibarıyle edebiyat-tarih, edebiyat-sosyoloji, edebiyat-sosyopsikoloji gibi disiplinler arası çalışmalar bakımından kaynak eser hüviyeti arz eden şikayet-nâmeler, Divanların içinde olabileceği gibi çeşitli nazım şekilleriyle müstakil olarak kaleme alınmış da olabilirler. Genellikle kaside, terkib-bend, mesnevi, kita gibi nazım şekillerinin tercih edildiği şikayet şiirlerinden birisi de XVI. yüzyıl şairlerinden Sâati'nın şikayet-nâmesidir. Bu çalışmada, şikayet-nâmeler ile ilgili genel bilgiler verilmiş, Sâati'nın hayatı ve edebi kişiliği ele alınmış, Şikâyet-nâme'nin, bilinen iki nüshası karşılaştırılmak suretiyle tenkitli metni ortaya konulmuştur. Ayrıca arz-i hâl ve hasb-i hâl şiirlerine de kısaca değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Sâati, şikayet-nâme, arz-i hâl, hasb-i hâl, eleştiri, kaside

I. Divan Şiirinde Şikâyet-nâme Türü Hakkında Genel Bir Değerlendirme

Klasik Türk edebiyatı çerçevesinde verilen eserler için pek çok türden söz etmek mümkündür. Bu yazında bir örneği ele alınmak suretiyle kısaca değinilecek olan şikayet-nâme de bu edebî türlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tür tanımlamasının, büyük ölçüde edebî eserin muhtevası ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Bu sebeple herhangi bir tür tanımlaması altında ele alınabilecek manzum/mensur eserler, çok değişik şekil özelliklerine sahip bulunabilirler; yani farklı nazım şekillerinde yazılmış olabilirler. Bu durum, şikayet-nâmeler için de geçerlidir.

Yard. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / mkveli@istanbul.edu.tr

Türlerle ilgili ana hatlarıyla: a) Dini yaşamla ilgili türler, b) Sosyal yaşamla ilgili türler, c) Tabiatla ilgili türler' şeklinde bir tasnifin yapıldığı görülmektedir. Şikâyet-nâmelerin, bu tasnif içinde -kesin bir ayrim yapmak mümkün değilse bile- sosyal yaşamla ilgili türlere daha yakın özelilikler taşıdığını söyleyebiliriz. Çünkü ileride deginileceği gibi bu türün, toplum hayatı ve toplumsal olaylar ile ilgili yönü bir hayli kuvvetlidir.

Kaynaklarda kısaca şikâyet mektubu diye tanımlanan şikâyet-nâme bir görevlinin yanlış ve kötü davranışlarını ilgili ve yetkili makama bildiren yazı² demektir. Fars edebiyatında "şekvâ-nâme" olarak adlandırılan bu tür için Türk edebiyatında çok yaygın olmamakla beraber "tazallüm" teriminin de kullanıldığına rastlanır. Edebi metinlerde yazar veya şairin kendinden olümsüz yönde söz etme tavrının bir görünüşü, kendini övme tavrının ziddi olduğu ifade edile gelmiştir.³ Manzum veya mensur olarak kaleme alınan şikâyet-nâme türündeki eserlerde anlatım tekniği değişkenlik arz eder. Bazen şair/yazar doğrudan doğruya kendisinden bahseder. İçinde bulunduğu durumu ilk beyitten itibaren anlatmaya başlar ve eserin sonuna kadar kendi hâlini dile getirir; bazı şikâyet-nâmelerde ise durumunu başka bir kimsenin diliyle aktarır.

Şikâyet-nâmeler konusu ele alınırken arz-ı hâl ve hasb-i hâllerden de bahsetmek yerinde olacaktır. Arz-ı hâl, bir istek veya şikâyetin üst makama duyuruılması, bunun için sunulan yazı⁴ demektir. Her durumda ve herhangi bir şey için arz-ı hâl yazılmazdı. Osmanlı Devleti'nde arz-ı hâl yazmanın devlet işleriyle ilgili talep, şikâyet ve ikaz gibi hususlara bağlı olduğu bilinir. Bu durumda arz-ı hâl yazmanın, daha ziyade sosyal yaşam ve toplumsal işleyiş ile ilgili bir takım tespitler için başvurulan bir mekanizma olduğu anlaşılmaktadır. Böylece her çeşidi olmakla birlikte resmi yazışmalar içinde bir yeri olduğu söylenebilir. Arz-ı hâlleri tamamlayan ve edebi yönleriyle daha fazla öne çıkan eserler ise hasb-i hâllerdir. Çünkü nasıl ki arz-ı hâllerde şahsi sorunlarla ilgili bir yön bulunursa hasb-i hâl-

¹ Metin Akkuş, "Osmanlı Kültürüne Tanıtılmasında Edebi Türlerin Önemi", *Atatürk Üniversitesi Türkçü Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14, Erzurum 2000, s. 75.

² *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*; "Şikâyet-nâme", Dergâh Yayıncılığı, İstanbul, VIII/169.

³ Metin Akkuş, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası, Edebi Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yayıncılığı, Ankara 2006, s. 253.

⁴ Mehmet İpsirli, "Arz-ı hâl", *DIA*, TDV Yayıncılığı, İstanbul 1991, III/447.

lerde de şair/yazar, kendi içinde bulunduğu durumu anlatma yolunu seçerken toplumsal olaylardan ve tarihî şahsiyetlerden yararlanır. Hasb-i hâl başlığını taşıyan müstakil eserler olduğu gibi, mesnevi gibi uzun manzumelerde yine bu adı taşıyan bölümler bulunmaktadır. Sohbet ve dertleşme havasındaki bu manzumelerde "hasb-i hâl" başlığı altında genellikle şairlerin şikayetlerine, kişisel sorunlarına, bireysel ve toplumsal konularla ilgili eleştirilerine, övgü, fahriye ve nasihatlerine yer verilmiştir.⁵ Mesnevi, kaside ve terci'-bend nazım şekilleri, şaire geniş ifade imkânları sunmaları münasebetiyle daha fazla tercih edilmektedir. Bu tür şiirlerde ferdin kendisi ile ilgili şikayetlerinin yanı sıra toplumda görülen aksaklıklardan bahsedilir. Böyle doğrudan kendisinden bahsetmeyip sosyal şartların olumsuzluğundan söz eden hasb-i hâllerde nasihat-nâme türü eserlerde görülen bir anlatım yolu seçilmiştir.⁶ Kendi hâlini anlatırken gönlüne nasihat dinletemeyen şair/yazar, toplumsal sorunlar söz konusu olduğunda daha nasihat-âmiz bir anlatıma yönelsi ve toplumu kucaklayıcı ve düzeltici bir konuma yükselmiştir. Bütün bu eserlerin, genel olarak şikayet-nâme başlığı altında ele aldığı söylenebilir.

Yaşadığı toplumun aynası ve sözcüsü konumunda bulunan şair ve yazarlar, toplumun aksayan yönlerini, haksızlıklarını, usulsüzlükleri, ahlakî çöküntüleri, ekonomik sıkıntıları, meslekî terfilerle ilgili iltimasları, bizzat devlet tarafından yapılan adaletsizlikleri, cemiyet hayatında çeşitli sebeplerden dolayı sevilmeyen kişileri, zamanın, fert olarak insan ve bütün bir toplum hayatında meydana getirdiği yönelimleri ve icraatları kaleme almakta bigâne kalamazlar. Doğrusu işin bu yönü, edebiyatın, tarih, sosyoloji, sosyo-psikoloji, iktisat gibi bilim dallarıyla olan ilişkilerinin belirlenmesinde önemli katkılar sağlar. Şikâyet-nâmelerin, edebiyatın bu sosyo-kültürel yönünü tespitte diğer bazı türler gibi (mesela şehrengizler) öne çıktığını belirtmemeliyiz.

Şikâyet-nâmelere bakıldığından felekten ve dünyadan şikayet, zaman dan ve zamaneden şikayet, kaderden, gamdan ve kendi hâlinden şikayet, sevgilinin ilgisizliğinden, ayrılık ve aşk derdinden şikayet, rüşvet alıp

⁵ Mehmet Aça-Halûk Gökalp-İsa Kocakaplan, *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, Kriter Yayınları, İstanbul 2009, s. 306. Dilek Batışlam, "Tarih ve Kültür Kaynağı Olarak Hasb-i Hâller", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 22, Niğde 2007, s. 29.

⁶ Dilek Batışlam, *agm*, s. 32.

veren din ve devlet adamlarından şikayet, âlim ve şairlerin kıymetlerinin bilinmemesinden şikayet, fakirlikten şikayet gibi konular öne çıkar.⁷ Eski astronomi bilgilerinin de etkili olduğu anlayışta insan, başına gelen felaketlerden feleği sorumlu tutar. Doğrudan Allah'a sitem edemeyen şair/yazar, serzenişlerini feleğe yönetir ve döneklik, zalimlik, vefasızlık gibi özellikleri yükleyerek onu tüm fenalıkların sebebi sayar. Mihri Hatun'dan Hayretî'ye, Leylâ Hanım'dan Râmî'ye Lebib'den İzzet Molla'ya kadar yüzlerce şairin bu konuda yazdıkları şikayet şiirleri bulunmaktadır. Bilhassa mersiyelerde felekten şikayet edilen misraların arttığı görülmektedir. Zamandan, zamaneden şikayet etmek de şairlerin çoğunda görülen bir özelliktir. Burada zamane ile kastedilen genel olarak toplumdur. Şairlerin bu türden tenkit ve şikayetleri, insan psikolojisinin olumsuzluk ve zorluklar karşısındaki bir tavrı olarak değerlendirilebilir.⁸ Her bakımdan en iyi devirde yaşama şansına ve en iyi yaşam koşullarına, en iyi toplumsal statüye sahip olsa bile şair zamanın aksaklılarından, adalet sisteminin bozukluğundan, insanların vefasızlığından ve kıymetinin bilinmediğinden daima dem vurur. Her şairin bu konuya değindiği şiirleri vardır. Hayatında "sultânüş-şuarâ" unvanını almış ve şöhreti ülke sınırlarını aşmış şairler dahi kıymetlerinin bilinmediğini, insanların vefasız, kaderin acımasız olduğunu söyleyip durmuşlardır. Aynı şekilde kaderden ve talihinin kıtlığından söz etmek şairin kullandığı temel temalarından biridir. Divan şiirinde sevgili vefasızdır, ahdine vefa göstermez, âşığa karşı ilgisizdir, daima rakiple birliktedir. Bu durum, âşığın, yani şairin şikayetlerini artırır. Öyle ki bu şikayetler çoğu zaman feryat hâlini alır. Zaman zaman kıtlığın yaşandığı eski devirlerde yoksulluğa isyan eden şiirler, şikayet-nâmeler içinde ayrıca değerlendirilmelidir. Öte yandan tarihsel süreç içerisinde ele alındığında bireyin, bir grubun veya kurumun devlete şikayette bulunmaları belirli başlıklar altında kategorize edilmektedir.⁹

⁷ Dilek Batislam, *Divanlardaki Şikâyet Şiirleri*, Karahan Kitabevi, Adana 2009, s. 47 vd; Süreyya Beyzadeoğlu, "16. Yüzyıl Tezkirelerinde Sosyal Şikâyetler, Neler Çeker Bu Gönül Söylesem Şikâyet Olur", *Dergâh*, VII/74, İstanbul 1996, s. 15.

⁸ Mustafa Erdoğan, "Zamâne Şiirleri Yahut Nazîre Muhammesler", *Türk Kültürü*, 448, Ankara 2000, s. 480.

⁹ Halil İnalçık, "Şikâyet Hakkı: Arz-ı Hâl ve Arz-ı Mahzarlar", *Ottoman Araştırmaları, The Journal of Ottoman Studies*, VII-VIII, İstanbul 1988, s. 36 vd.

Şikâyet-nâme türündeki eserler sadece müstakil başlık taşıyan manzumelerle sınırlı degildir. Şair, divandaki manzumelerin herhangi bir yerinde, yeri geldikçe şikayet-nâme/tazallüm özellikleri gösteren beyitler yazmıştır. Bunların tespiti, hem bu çalışmanın asıl konusu içinde degildir, hem de çok daha geniş bir çalışma alanını kapsamaktadır. Ancak, bir örnek olması bakımından birkaç şikayet-nâmenin yalnızca isimlerini vermekle iktifa edeceğiz:

Şikâyet-nâme denilince akla gelen eser, Fuzuli'nin mensur olarak kaleme aldığı ve devrinin bazı aksaklılarını dile getirdiği ünlü *Şikâyet-nâmesi*dir.¹⁰ Yine Fuzuli ve Nefî'nin bazı kasidelerinde, Lâmiî'nin *Bursa Şehrengizi*'nde;¹¹ Gelibolulu Âlî, Sâfi, Bağdatlı Rûhî gibi şairlerin divanlarında¹² şikayet şîirlerine rastlanmaktadır. Ali Şîr Nevâyî'nın *Garâ'ibü's-sigâr* adını taşıyan divanının ilk mesnevisi bir şikayet-nâmedir. Mesnevînin münacat ve naat bölümlerinden sonra şair, Seyyid Hasan adında birine seslenir. Hem sözün ve insanın öneminden, seyr-i sülük vb. konulardan bahseder, hem de zamandan şikayet eder.

Şenâ HâCCA kim kaşif-i hâl irür
Hired müşkilâtiğa hâllâl irür

beytiyle başlayan mesnevide,

Vefâ anga piše sehâ anga fen
Vefâ vü sehâ kâni Seyyid Hasan

...

Vefâ yiride zâhir olmuş nifâk
Sehâ ornida buhl tutmuş vişâk

gibi beyitler de yer almaktadır.¹³ Mîhrî Hatun'un “Âh elinden felegün dâd elinden felegün” misräminin tekrar edildiği mütekerrir murabbaşı şikayet

¹⁰ Abdulkadir Karahan, “Fuzûlî'nin Mektupları”, *TDED*, II/3-4, İstanbul 1948, s. 245-266 ve “Fuzûlî'nin Mektupları II”, *TDED*, III/1-2, İstanbul 1948, s. 49-85.

¹¹ Metin Akkuş, *age*, s. 254.

¹² Dilek Batislam, “Tarih ve Kültür Kaynağı Olarak Hasb-i Hâller”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 22, Niğde 2007, s. 31 vd.

¹³ Ali Şîr Nevâyî *Garâ'ibü's-sigâr -İnceleme-Karşılaştırmalı Metin-*, (Haz. Günay Kut), TDK Yayınları, Ankara 2003, s. 507 vd.

şìiri olarak kabul edilir.¹⁴ 17. yüzyıl başlarında yaşayan Hâletî-i Gûlşenî'nin divanındaki "Terci'-bend der-şikâyet-i baht-i nâ-hem-vâr u nâ-muvâfiğ-i rûzigâr" başlıklı terci'-bend bir şikâyet-nâmedir.

Gül ü gülşen gözüme hâr oldı
Vüs'at-i dehr başa dar oldı

Umma andan vefâ hazer eyle
Çarh-i atlaş kimüñle yâr oldı

Bir nefes hâli olmadı gamdan
Dâr-i dünyâ kimüñle câr oldı

gibi samimi ifadelerin bulunduğu şiir, şikâyet-nâmelerin genel özellikle-rine tam bir uygunluk arz eder. Aynı asırda yaşayan Ni'metî'nin divanında kaside nazım şekliyle yazılmış bir şikâyet-nâmeye rastlanır. Yine bir örnek olması bakımından söylenecek olursa *Bâkî Divânı*'nda yer alan "Der-şikâyet ez rûzigâr-i gaddâr" başlıklı kaside şikâyet-nâmedir. Cinânî'nin "Kaşide-i dîger der-şikâyet-i hikâyet-i dehr-i gaddâr ve devr-i nâ-pâyidâr" ve "Ebyât-i çend der-şikâyet-i rûzigâr zûr-kâr güyed" başlıklı kasideleri yine birer şikâyet-nâme örneğidir. Nâbî Divânı'nda "Âşaf-i 'âli-cenâb vezîr-i fezâ'il-meâb Hüseyin Paşa-zâde Silâh-dâr İbrâhim Pâşâ merhûm Muhâfîz-i Halebeş-ş-şehbâ oldukları eyyâmada Nâbî Efendi vezîr-i müşârûnileyh Dîvân Efendisi Hâbeşi-zâde Rahmî Beg ittifâkla bir kitâb-dâr-i mevzûn-sîmâ recâsiyla tâhrîr itdükleri naâzmdur ki Yahyâ nâm kitâb-dâr-i hâf-âverdeden şikâyeti mutâzammindur" başlığı ile verilen kîta bir kimseden şikâyeti anlatır. Buna ilâve olarak aynı şairin, devletin kötü gi-dişîyle ilgili tespitlerinin yer aldığı şiirlerinde toplumunun bir aydını olarak görüşler ileri sürdüğü görülür.¹⁵ Onun şiirlerinde yer alan eleştiri-leri genel bozukluklar ve buna bağlı olarak devlet müesseselerindeki ak-saklıklar ile bireylerdeki ahlâki yozlaşmalar üzerinde yoğunlaşmaktadır.¹⁶

Ali Güftî'nin *Gam-nâme* adındaki:

¹⁴ *Mihri Hâtun Divâmi*, (Haz. Mehmet Arslan), Amasya Valiliği Yayınları, Ankara 2007, s. 93-94.

¹⁵ Mesela bkz. Ali Fuat Bilkan, "Nâbî'nin Bir Kasidesine Göre 17. Yüzyılda Sadaret Makamı, Devleti Yiyen Kurtlar", *Dergâh*, V/52, Haziran, İstanbul 1994, s. 10-11 ve "Nâbî'nin Sulhiyyesi ve Yorgun Osmanlı", *Dergâh*, V/50, İstanbul 1994, s. 9.

¹⁶ Tunca Kortantamer, "Nâbî'nin Osmanlı İmparatorluğunu Eleştirisi", *Eski Türk Edebiyatı Makaleler I*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993, s. 155.

Allah ne ǵarib 'ālem olmış
Kälâ-yı denâ'et öyle dolmuş

beytiyle başlayan mesnevisi de bir şikâyet-nâmedir. Alaşehirli Veysî'nin, Nuruosmaniye Ktp, 2518 numarada kayıtlı ve nesih hatla yazılmış olup 1120 istinsah tarihini taşıyan mecmua içinde yer alan şiiri, mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmış olan bir şikâyetnamedir. Ünlü hamse şairlerimizden Atâyi'nin *Nefhatü'l-Ezhâr* ve *Sohbetü'l-Ebkâr* adlı mesnevilerinde toplumu kemiren vakfin istismarı, rüşvet, rüşveti oluşturan şartlar, rüşvetin ortaya çıkardığı tipler, halkın çeşitli şekillerde aldatanlar, içki ve zararları, insanlar arası ilişkiler gibi ortak hastalıkları konu edinen nefha ve sohbetter her iki eseri de çağın birer aynası hâline getirirler.¹⁷

Kimi zaman şairlerin, devlet otoritesini ve politikalarını eleştirdiği görülür. Siyasi içerikli bu tür eleştirilerde şairin mezhebi ve bilhassa Sünni otoriteye karşı heterodoks bir inanç algısına sahip olması ön planadır. Hayretî'nin:

Ne Süleymâna esîruz ne Selîmün ǵuliyuz
Kimse bilmez bizi bir şâh-ı Kerîmün ǵuliyuz

beytinde ifadesini bulan bu yaklaşım, beraberinde Sünni Osmanlı Devleti'nin siyasi olarak eleştirilmesini intac etmiş görünümektedir. Bu konuda Hayretî, Usûlî ve Hayâlî merkezli bir çalışma yapılmış olduğundan burada ayrıntıya girmeyi doğru bulmuyoruz.¹⁸ Keza dönemini eleştiren şairler olarak öne çıkan Nefî ve Nâîlî'nin şiirlerindeki şikâyet unsurlarının bir tez konusu olarak işlendiği görülmektedir.¹⁹

Bu birkaç örneğin yanı sıra şikâyet-nâme olarak değerlendirilebilecek ve redifleri "yuf" olan şirler de bulunmaktadır. Aynî, Bağdatlı Rûhî, Usûlî, Aşkî, Şeyh Gâlib, Esrar Dede ve Ahmet Kuddüsî'nin "yuf" redifli şirleri²⁰ bu bağlamda şikâyet şirleri olarak değerlendirilebilir. Öte yandan

¹⁷ Tunca Kortantamer; "17. Yüzyıl Şâiri Atâyi'nin Hamsesinde Osmanlı İmparatorluğunun Görüntüsü", *Eski Türk Edebiyatı Makaleler I*, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 90.

¹⁸ Hiclâl Demir, *Çağlarını Eleştiren Divan Şairleri, Hayretî, Hayâlî, Usûlî*, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara 2001.

¹⁹ İsmail Erbek, *Nefî ve Nâîlî Divanlarında Şikâyet Unsurları*, Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2000.

²⁰ Lütfullâh Alıcı; "Klasik Türk Edebiyatında Sosyal Tenkit Örnükleri Olarak 'Yuf' Redifli Şirler", *İlmî Araştırmalar*, 17, İstanbul 2004, s. 35-48.

Bağdatlı Rûhî ve Ziya Paşa'nın terkib-bendleri ile şikâyet şiiri olmamakla birlikte Taşlıcalı Yahya'nın önemli siyasi ve sosyal eleştirileri içeren "Şehzâde Mustafa Mersiyesi" hatırlanmalıdır.

Son olarak belirtilmelidir ki yakın tarihlerde de şikâyet şiirleri yazılmıştır. Mesela 1930 yılında Konyalı Âşık Mehmet tarafından, memleketteki düzensizlikleri ve halkın sıkıntlarını, o yıllarda kurulan Serbest Fırka'nın lideri Fethi Okyar'a duyurmak üzere bir şikâyet-nâme kaleme alındığı bilinmektedir.²¹

II. Sâatî ve Şikâyet-nâmesi

II.1. Sâatî: Hayatı ve Edebi Kişiliği

Sâatî hakkında bilinenler, bir kısmı birbirinin tekrarı olan bilgilerden ibarettir. Bu sınırlı bilgilerin yer aldığı tezkirelerden Lâtiff'nin *Tezkiretü's-Suarâ*'sında, şairin ismi anılmazken Âşık Çelebi'nin *Meşâirü's-Suarâ*'sı ile Hasan Çelebi'nin *Tezkiretü's-Suarâ*'sında, Beyânî'nin *Tezkiretü's-Suarâ*'sında, Müstakim-zâde'nin *Mecelletü'n-Nisâb*'ında ve Nâil Tuman'ın *Tuhfe-i Nâilî*'sında "Muhammed" olarak geçmektedir. Doğum yeri genellikle Anadolu olarak verilse de Âşık Çelebi Bolvadinli olduğu ayrıntısını kaydetmektedir. Beyânî'nin, Germiyanlı olduğunu söylemesi, bu bilgiyi teyit eder. Öte yandan *Tuhfe-i Nâilî* müellifi, Serezli olduğunu söylemektedir. Lâtiff'nin "çağımız şairlerindendir", Nail Tuman'ın "Kanuni devrinde vefat etti", Mehmed Sürrayyâ'nın "evâhir-i Sultân Süleymânî'de irtihâl eyledi" demelerine nazarın şairin 16. yüzyılda yaşadığı anlaşılmaktadır. Şikâyet-nâmenin yazıldığı tarihi veren tarih misräsinin 957/1549 yılını işaret etmesi, yaşadığı devir hususunda şüpheye yer bırakmaz. Mehmed Süreyyâ, onu "Pazar Vâizi-oğlu" olarak tanır. Kaynakların ittifakla bildirdiklerine göre Sâatî, gür sakallı, başında kocaman bir sarık taşıyan, gözlerine sürme çeken ve yamalı elbiseler giyen biridir. Âşık Çelebi onu, son derece lâubali ve şeyh görünümünde bir sahtekâr olarak tanımlar. Alevî-Şii meşrepli, mezhebi geniş, rind tabiatlı, nazik ve zarif biri olmakla birlikte riyâkârlığı özellikle dile getirilir. Lâtiff'iye göre tefsir ve hadis sahasında derin bilgi sahibi olan

²¹ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, "Şikâyet-nâme", Dergâh Yayınları, İstanbul 1998, VIII/170.

Sâ'atî, Rumeli ve Anadolu topraklarını şehir şehir, kasaba kasaba dolaşır, halkın toplandığı yerlerde ve camilerde vaaz eder, bilhassa o beldenin hatırı sayılır kişileri ile sohbet ederdi. Mesleğinin vaizlik olduğunda bütün kaynaklar hemfikirdir. Zenginlerin ahmak olanlarının ona adak ve kurban bağışladıklarını *Meşâirü's-Şuarâ* müellifi haber veriyor. Aynı müellifin bildirdiğine göre sakal ve bıyığına, cübbe ve sarığına, kısacası kılık kiyafetine aldanın ve onu hâl sahibi ermiş bir kimse olarak görenlere tilsim yazar, falına bakar; böylece uğradığı şehri çingene gibi elek elek elermiş. Âşık Çelebi onu, "fûsun ve fesaneye kâdir", "etkiya sûretinde eşkiya" gibi ağır sözlerle itham eder. Hasan Çelebi'ye göre "talâkat-ı lisân ve uzûbet-i beyân" sahibi olduğundan nice insanların taş kalplerini nasihat ateşiyle yumuşatmış; Âşık Çelebi'ye göre ise sadece taş kalpleri değil kuru avurtla verdiği vaazlarıyla kürsü ve minberi bile eritmiştir. Sahte göz yaşı dökerek yetmiş iki dereden su getirir, sonunda kendine inandırılmış. Kürsüden iner inmez:

Vâ'iżân k'în cilve der mihrâb u minber mî kunend
Çün be-ḥalvet mî-revend ân kâr-ı dîger mî kunend²²

mucibince pişmanlığı koyup işrete dalan, Allah'tan sakınmayan, kullardan utanmayan, ayak takımıyla düşüp kalkan, Seyit Gazi ocağında ve Hacı Bektaş evinde ışık olamamış, postunu pisletmiş biri olduğunu kaynaklar haber veriyor. *Kâmusu'l-Âlâm* müellifi'ne göre "efâli akvâline muvâfîk değildir." Bütün bu kötü huylarından dolayı başına gelen bir olayı Lâtifi anlatıyor: Sâ'atî, Kastamonu'da bir camide vaaz için minibere çıktığında bir mektup bulur. Mektupta: "Önce nefsine, sonra halka öğüt ver. Nasihat kolay, zor olan onun kabulüdür" yazdığını görür. Başka bir camide de buna benzer bir tenkitle karşılaşınca çok üzülür ve Kastamonu halkına vaaz etmekten vazgeçer.

Kendisinden bahseden hemen bütün kaynakların ittifakla bildirdikleri gibi Sâ'atî, hiciv ve hezel söyleme vadisinde şöhret sahibidir. Manzum ve mensur olarak bazı eserler meydana getirmiştir. *Hâce Ebu'l-Ubeyd* ve *Ahde'l-ayn* kissası ona ait olup bir ismi de *Şengül-nâme*'dir. *San Cühûd Kızıl Papas Akça Hâce Mankır Ağa* destanı ile *Zemm-i Hükkâm* ve *Kat'-ı Ahkâm* adlı eserler de Sâ'atî'ye atfedilir. Hayli bilgili ve marifetli olmasına

²² "Vâizler mihrap ve minberde cilveyi ederler; halvete girince ise başka iş yaparlar."

rağmen her firsatta felekten şikâyet etmeyi âdet hâline getirmiştir. Molla Firâkî'yi yerdiği, iki bin beyiti aşkin mühmelât kabilinden müstakil bir hiciv manzumesi bulduğunu kaynaklardan öğrenmektedir. Neşrettiğimiz 132 beyitlik bir kaside olan şikâyetnamesi de onun bu vadideki kâbiyetinin bir ürünüdür. Bir kısmı Hasan Çelebi ve Beyânî tezkirelerinde de bulunan bir murabbası üç kıta hâlinde *Meşâirü's-Şuarâ*'da yer almaktadır:

Bir yaña yâruñ ǵamıyla rûy-ı zerdüm var benüm
 Bir yaña dîv-i raķib ile neberdüm var benüm
 Bir yaña il cevri ile āh-ı serdüm var benüm
 Kanķı birin diyeyin āh anca derdüm var benüm

 Deldi bağrum gûlsitân-ı dehrde ḥâr-ı cefâ
 Gelmedi gûl-ruhlaruñdan cânuma bûy-ı vefâ
 Gitdi dûd-ı āh ile āyîne-i dilden şafâ
 Kanķı birin diyeyin āh anca dérdüm var benüm

 Niçe yıl çekdüm mahabbet 'âleminde miḥneti
 Bir nażar göstermediler câna rûy-ı râḥati
 Gerçi dirler ḥâlüñi ağla ṭabibe Sâ'atî
 Kanķı birin diyeyin āh anca derdüm var benüm

II.2. Sâ'atî'nin Şikâyet-nâmesi

Sâ'atî'nin *Şikâyet-nâme*'sinin tespit edebildiğimiz kadarıyla Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki iki ayrı koleksiyonda yer alan iki nüshası bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Esat Efendi koleksiyonundaki 3424 numaralı mecmuadır. 1039 tarihini taşıyan mecmua, 313 yaprak olup 257×139 mm. ölçüsünde ve nesih yazı ile kaleme alınmıştır. Risale başları tezhipli, başlangıç varakları cetvellidir. Çift sütun hâlinde olup sütun kenarlarına da beyitler yazılmıştır. Filigranlı kâğıda yazılan mecmuanın şirazeleri dağılmıştır. Cildin sırtı kahverengi deriden yapılmış ve zamanla aşınmıştır. Diğer kısımları düz kâğıt kaplıdır. Mecmua İlmi, Âli, Selîsi, Figânî, Ulvi, Hayâli, Mesîhî, Bâkî, Nefî, Rahmî, Veysi, Rûhî ve Azmî-zâde Hâletî gibi şairlerin şiirlerini içerir. Başı:

Ne deñlü cevr iderseñ dirüm 'ömrüñ ziyâd olsun
 Tenüñ şîħhatde ṭab'uñ ħurrem ü kalbüñ de şâd olsun

Sonu:

Dil-i güm-geştemüzden bir haber yok Manuçukî dirler
Ser-i kûy-i belâda hâne tutmuş bir belâ-keş var

Edisyon kritikli metin hazırlanırken esas kabul ettiğimiz bu nüsha-daki beyit sayısı 121'dir ve "Kasîde-i Şikâyet-nâme-i Sâ'atî" başlığını taşımaktadır. 89b-91a varaklarında der-kenar olarak bulunan kasidenin sonunda "sene 957" notu göze çarpmaktadır ve hiçbir surette okunmayan bir mühür bulunmaktadır.

İkinci nüsha, Ali Nihat Tarlan koleksiyonundaki 62 numaralı mecmuadır. Nesih yazı ile kaleme alınan ve 202×130 - 130×85 mm. Ölçülerinde olan mecmua 197 yapraktır ve 15 satıldan meydana gelir. Esmer, kalın ve yerli kâğıdı, kül rengi meşin cildi vardır. Yapraklar sonlara doğru etekten yıpranmıştır. Söz başları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Bâkî, Ahmet Paşa, Derûnî, Fuzûlî, Vâlî, Necâtî, Hayâlî, Yakînî, Şem'î, Firâkî, Muhibbî, İshak, Cem, Revânî, Adnî, Enverî, Rûhî, Fazlî ve Bekâyî gibi pek çok şairin şiirlerini içeren mecmuada ayrıca farklı bilgiler de bulunmaktadır. Mesela 197a varlığında Sultan II. Mehmet devrinde yaşamış şeyhlerin adları yazılıdır. Bunlardan bir kısmı Sultan Beyazıt devrinde de hayatı imiş. Başı:

Şâhîb-i īn kitâb-râ yâ Rab
Ez belâhâ-yı dehr emâneşdeh
Men ne-dânem ki çîst makşûdeş
Her ci makşûd est âneş-deh

Sonu:

'Arz-ı ihlâşda bu miqdâr ile iktifâ olunup du'â-yı devlet hâtîm-i makâl ve hâtîme-i âmâl kılındı.

Hemîse mâye-i 'omr-i 'azîzet pây-dâr. Pâye-i fark-ı hasûdet nâ-pây-dâr. Âmîn

Mecmuanın 42b-45a varakları arasında yer alan ve 96 beyitten meydana gelen kaside "Şikâyet-i Rûzîgâr-ı Vâlihî" başlığını taşır. Bu başlıktan da anlaşılacağı gibi eser, Vâlihî mahlaslı bir şair adına kayıtlıdır. Nüsha-nın 92. beytinin birinci misraı olan:

Vâlihî kesr-i nefs ü fetîh-i dil it

mısraında "Vâlihî" adı kırmızı mürekkeple yazılmış olup üzerine sonrasında daha ince uçlu bir kalemlle "Sâ'atî" adı yazılmıştır. Siyah mürekkeple ve bozuk bir nesih hattı ile kaleme alınan kaside diğer nüshaya nazaran oldukça eksiktir. 44. yaprağın kopmuş olması, kasidenin bazı beyitlerinin yazıldığı hâlde kaybolduğu anlamına gelir. Bu nüshada bulunmayan beyitlerin sayısının, mecmuanın bir varağının der-kenarında yazılı olanların sayısına yakın olması bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Fakat yaprak numaraları yazılırken bir tanesinin atlanmış olabileceği de gözden uzak tutulmamalıdır.

Bunlardan başka Süleymaniye Kütüphanesi Esat Efendi Koleksiyonu'nda 3418 numarada kayıtlı *Mecmua-i Kasâid-i Türkîyye* adlı Türkçe kasideler mecmuasının 226b-229a varakları arasında Sâ'atî'nin bu şikâyet-nâme kasidesinin, 94 beyitlik oldukça eksik bir nüshası bulunmaktadır. Tenkitli metnini yayımladığımız şaire bir katkısı bulunmadığından, bu kasideyi bir nüsha telakki etmedik.

Şikâyet-nâme türünde yazılan manzum eserlerin çeşitli nazım şekillerde yazılmakla birlikte genellikle kaside nazım şekli tercih edilerek meydana getirildiğini daha önce belirtmiştık. Metnini neşrettiğimiz bu şikâyet-nâme de 132 beyitlik bir kasidedir. Aruzun *Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün* kalibi ile yazılan kasidede yer yer imâle ve zîhaflara rastlanır. Bu durum, her şeyden önce kaynakların, Sâatî'nin sanatı ile ilgili dile getirdikleri olumsuz görüşleri doğrular. Divan şairinin klasik kafiye sisteme uygun olarak kafiyelenen şiirde redife pek rastlanmaması dikkat çekicidir. Öte yandan kasidelerde yaygın olarak yer alan bölümler bulunmaz. Bu, şikâyet şiirlerinin ekseriyetinde görülen bir durumdur. Metnin önemli dil özelliklerinden biri, konuşma dilinin yer yer kullanılmış olmasıdır. Özellikle "dedim, dedi" gibi kalıp söyleyişlerin bulunması buna örnek olarak verilebilir. Bir ara bir pîr-i fanının ağzından insanlara öğüt vererek alışık olduğu vaaz üslubunu sürdürür. Sade, anlaşılır ve akıcı bir üslupla yazılan kaside, şairin meramını kolaylıkla dile getirdiği bir hâl arz eder. Şair, içinde bulunduğu durumu çarpıcı bir şekilde anlatabilmek için Mısır, Nil, Çin, Maçın, Hoten, Deylem, Rûm, Tîh gibi coğrafi yer isimlerinden; Hâtim-i Tâyî, Hz. Davud, Hz. Musa, Hz. İsa, Hz. Yusuf, Hz. Meryem, Rüstem, Mecnun, Cem, Bel'am gibi dini ve tarihi kişilerden; Kevser, Zemzem gibi özel anlamları ifade eden kavramlardan bolca yararlanmıştır. Metinde Arapça ve Farsça tamlamaların, okuyucuya sıkacak kadar çok

kullanılmadığı görülmektedir. Şair, az yabancı tamlama ve daha fazla Türkçे kelime ve tamlama kullanmak suretiyle söyleyeceğini rahatça söyleyebilme kabiliyetine sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum kaynakların onun hakkında söylediğleri "talakat-ı lisan ve uzûbet-i beyân" tavsiyelerine uygun düşmektedir. Metin boyunca "ey, yâ" gibi hitap unsurlarına, "âh" gibi ünlemelere rastlanır. Kasidenin büyük bir kısmına Farsça "ger" veya Türkçe "-sa/-se" yapısıyla kurulmuş şart cümleleri hakimdir ve bu cümleler genellikle geniş zamanlı yapılardır. Şart yapısının kullanıldığı beyitlerde bile anlam, yine şart yapısına göre şekillenmektedir. Şairin, yer yer "nedir, dem, gâh" gibi tekrarlara düştüğü gözden kaçmamaktadır. Şair,

Nâlemi diñler iñler ehl-i şafâ
Hâlume ağlar aciyup Zemzem (b. 14)
Diñledi nâlem iñledi taqlar
Bildi bu hâlüm acidi Zemzem (b. 69)

örneğinde olduğu gibi bazen ifade ve anlam tekrarlarına düşmektedir. Böylece zaten büyük bir şairlik kabiliyetine sahip olmayan Sâatî'nin eserinin edebi değeri kuşkusuz azalmış olmaktadır. Sonlara doğru bir pîrin ağzından nasihatâmız sözlerle şair adeta şikâyetlerinden vazgeçer. Şiirin sonunda, "gûfthâ-yı etemm" (957/1549) ifadesiyle yazıldığı tarih verilmektedir.

Şekvâ-nâme yahut Şikâyet-nâme türündeki eserlerin bazen kişisel sıkıntı ve şikâyetleri dile getirmek için, bazen de sosyal problemlere ışık tutmak ve böylece toplumsal bir eleştiri mekanizmasını geliştirmek için yazıldıkları bilinmektedir. Sâatî'nın *Şikâyet-nâmesi* birinci grupta değerlendirilmesi gereken bir eserdir ve daha çok ferdî istırapları dile getirmektedir. Ancak şair içinde yaşadığı toplumun bir bireyi olması münasebetiyle bu şikâyetlerinde elbette sosyal bir boyut bulunmaktadır.

Baştan sona bir sohbet üslubuya kaleme alınan kasidede kimi zaman karşılıklı konuşma şekline rastlansa da daha çok tek taraflı bir anlatım söz konusudur. Şiirin başında muhatabına kendisini dinlemesini söyleyerek söze başlayan şair, kaderin alnına neler yazdığını anlatacağını haber verir. Zamanın sakısı başkalarına ferah kadehlerini sunarken toprağa benzettiği kendisine gam tortularını döker. Zalim felek daima şairin aleyhine dönmektedir. Yıldızlar bakışlarını hiç uğur gözüyle atmazlar. Felek burçları

elem oklarını yağmur gibi yağıdırırlar. Şairin baht yıldızı sönüktür. Öyle ki hayır bölüstürulse onun payına şer düşer. Yerde sevgilinin/dostun ku-lağına girmeyen inlemeleri, göklere erişmiştir. İnsanlar nerede mutluluk verici bir olay veya düğün için toplansalar onun payına matem düşer. Şe-ker almak için Mısır'a gitse tüm bitkiler zehir olur. Bir yudum su içmek için Nil nehrine varsa o halis su birden bire kan olup akar. Biraz hava almak, ferahlamak için göğsünü açsa rüzgâr kesilir. Taş elde etmek için dağlara çıksa kayalar gül ve diken olur. Elbiselerini yıkayıp kurusun diye güneşe assa güneş bulut örter; ekin ekse bir damla yağmur yağmaz. Şair kendisini o kadar talihsiz görmektedir ki Cem, ünlü kadehini eline sunsa gayb âleminden bir taş gelip o kadehi kırar. Peri yüzlü bir güzeli dost edinse cümle âlem onu düşman beller. Bir peri yüzünün saçlarına arzu duyduğunu iştir o kişi saçlarını kazıtır. Sevgilinin vuslat güvercini daima Sâatî'den kaçar. Tatlı tatlı konuşan papağan şairi görse dili tutulmuş gibi susuverir. Keza bülbülün nağmelerini dinlemek istese o da derhâl sesini keser. Şair, talihinin tersliğini çeşitli benzetmelerle anlatır. Bir gemiye binse rüzgâr ters eser; zevk için hamama girse kendisine ya Arap musallat olur ya bir sakallı... Hangi cerrah yarasına merhem sarsa yarası azalmak yerine artar. Bir meddah insanları övmeye başlasa, sıra Sâatî'ye geldiğinde yermeye başlar. Hakkını aramak için kadıya gitse o kadı adaleti bırakıp zulmeder. Sırtını dayadıkları hep birer büyük yılan olmuşlardır. Cömert birine gidip kerem et dese o kişi bunu iştirmeyip sağırım diyerek şairi başından savar. Hâtim-i Tâyî dahi o isteyince cimri olmaktadır. Devrin şairleri şiirini duymaz, beğenmezler. Nefesi Hz. Davud'un nağmesi gibi olsa da insanlara seslerin en çirkini gibi gelir. Her ne kadar Yusuf-ı Sânî de olsa kardeşlerin gözüne mızrak gibi görünür. Gökten inen kaza okları hep şairin sinesini siper edinir. Tanıdık tanımadık herkesten bela ve sitem görür. Biri yolda bir diken düşürse onun ayağına batar. Sevgili yanılıarak sevgi gösterse vefa hemen yok olur. Şair o kadar talihsiz biridir ki cehenneme ateş almaya varsa cehennem vadisi ateşini yitirir, rutubet kesbeder. Cennette bile huriler, cennet köşkleri ve Kevser o bakınca yok olurlar. Hâli gülünçtür. Bel'am'ın Hz. Musa'ya etmesi gibi beddua mı edilmektedir diye sormaktan kendisini alamaz. O kadar yalnızdır ki âhindan başka arkadaşı bulunmaz. Mecnun gibi çöllere düşse ardından gölgesinden başka kimse gelmez. Ölse kefen dikecek bir yakını yoktur. Köpeklerin bile bu dünyada bir yerleri vardır fakat, şaire bir yer bulunmaz. Sırrını anlata-

cak, dertleşecek kimsesi olmadığından derdini anlatamaz; anlatmaya kalksa dünyayı ateş sarar. Feryadını dinleyince dağlar bile inlemekte, hâline vâkîf olunca Zemzem dahi ağlamaktadır. Feleğin mürüvvetsiz olduğu sanılmamalıdır. O, şairin hâline inlemektedir. Bağda görünenler de çığ tanesi değildir, çimenler şaire ağlar durur. Gül dahi insanları bağda bahçede, şairi külhanda görünce güldüğüne pişman olmuştur. Şairin sapı benzini görünce menekşe utancından başını eğmiş, çığdem sararmıştır. Lâle ile şakayıkın yüreğinin yanması, gözüne kan oturması, erguvanların kızarması, yasemin çiçeklerinin saçlarını yolup ağlaması bundandır. Âbrûn çiçeği de göğsünü bu dertle dövmektedir. Kısacası bu dünyanın kanunu böyledir; matemi sevinç, sevinci matemdir.

Kasidenin sonlarına doğru şair, derdini bir gungörümüş ârif kimseye anlattığını söyleyerek ondan nasihat dinlediğini haber verir. Hâl ehli bu kişi ona, dünyanın böyle olduğunu, insanın bu dünyada muradına eremeceğini, gökyüzündeki yıldızların bile darmadağın olduğunu, ihtiyar dünyanın insanları hep elinde oyuncak ettiğini, kişinin yerini bildikten sonra altındakinin hasır veya ipek olmuş fark etmeyeceğini, düşkün olup ölmeyenin, daha kuvvetli olmanın cana sebep olanlara zehir olmasından daha iyi olacağını uzun uzun anlatır. Sâ'atî'nin, vereceği öğütleri dinleyerek hisse almasını ister. Kişi büyük bir tüccar olsa, her arzusuna erişmiş, her işini tamamlamış bulunsa da, Hint ülkesini, Anadolu'yu gezip dolaşsa ve gemi dolusu meta' elde etse de, sonunda o gemiyi tasasız kedersiz ummana salsa da elbette o gemi gelip bir karaya düşecektir. Bu fani dünyanın hasret ve elem çekilecek hiç bir şeyi yoktur. Altını, gümüşü, ehli, evlâdi, mansıbü, mevkisi hep bir kuru sevda, bir kara kandır. Nihayet bizi toprağa gömecektir. O doldurulan gemiyi ansızın esen ters bir rüzgâr ve azgın dalgalar taşa çalacaktır. İşte insanın ömrü bunun gibidir. Bir de bakmışız, cübbe omuza, sarık başa, yüzük parmağa dar gelecektir.

100. beyitten sonra şairin, insanın dünyadan sonra başına gelecekleri kısaca anlattığı görülür. İnsanın dünyada gıdası şeker iken şalgam olacaktır. Kuru bir ekmeğ, hararetli bir su insana yeter olmalıdır. Sağ ve salim olmak insan için tüm nimetlerden güzeldir. İnsan yedi iklimin padişahı da olsa, ondan büyük kimse bulunmasa da, ay yüzlü, güneş başlı tuğ ve alemlerini göge dikse de; Tatar, Rum, Arap, Acem ülkeleri emrine ram olsa da; Çin, Maçin, Hoten ve Deylem ülkelerinin haracı ayağına dökülse de; Hz. Süleyman gibi insanlara ve cinlere reis olmuş olsa da korkunç bir

hastalık bunların hepsini alıp götürürebilir. İşte bu noktada ayağı uğurlu bir tabip gelip mal ve mülkten uzak durmak kaydıyla kişiyi bu hastalıktan kurtarır. Mal ve mülkle kişi şah olsa da işte bu tabibe muhtaçtır. Hımmet hıması o kişinin üzerine gölge saldıktan sonra naz şahını saldırıamaz. Aşk da meşk de iflasın yoldasıdır. İflas ise küfürle arkadaştır. Allah'a şirk koşmak iki cihanda da yüz karalığıdır. Gınaya karşılık fakrı seçen kazanmıştır.

Sâ'atî nihayet bu nasihatlardan hisse kapabilmek için nefsine susmasını söyler. Asıl olan bütün bir Allah rızasıdır. İnsanın cüz' ile işi olmamalıdır. Burada cüz'ler dokuz tane iş/olay/dünya telaşı, en son onuncu iş de Allah rızası olarak düşünülmektedir. Kaside, tarih beytiyle sona erer.

II.3. Metin

Kaşide-i Şikâyet-nâme-i Sâ'atî

Hafîf: Fe'ilâtiün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Diñle ey yâr-i 'âlim-i 'âlem
Gûş-dâr-i menâkîb-i âdem
Oldı câri baña ķazâ ya ķader
Alnumuñ levhîne ne yazdı ķalem
3. Niçe şûkr ü şikâyetüm vardur
Sâkî-i devr elinden ey ħurrem
Sunar öyle feraħ ķadeħlerini
Döker ammâ bu ħâke cür'a-i ġam
5. Devr-i bî-dâd elüñden ey feryâd
Ki döner ol ħilafuma her dem
Encüme neyledüm nażarlarını
'Ayn-i şâ'dindan eylemez bir dem
7. Neyledüm yâ burūca ķavsinden
Yağdurur üstime sihâm-i elem

² ya: ne ANT

³ Ki döner ol ħilafuma her dem: Ki ider ben ża'ife cevr ü sitem ANT

- Gör sitārem ki evc-i izzetden
 İndi düşdi haşış-i zillete hem
9. Baht-i vārūn ṭāli⁸-i dündan
 Gözüme görünür şabāḥ ahşam
 Rāsta intiżār rūz-i siyeh
 Çeşmüm itdi sefid ü kaddüm ham
11. Meşelā ḥayr-i mahz̄ eger taķīm
 Itseler şer düşer benüm hışsem
 İşlere kim turup il ayaklar
 Elüm irmez birine ben şunsam
13. Yirde yāruñ ķulağına koymaz
 Göklerə çıkdı āh-ile nālem
 Nālemi diñler iñler ehl-i şafā
Hälume ağlar aciyup Zemzem
15. Kanda olsa şalāḥ-i cem'iyyet
 Gelür ol sūr-ile baña mātem
 Ne ķadar olsa vir ķazāya riżā
 Kadrūne göre hükm ider çü ķalem
17. Mişra varsam şeker murād idinüp
 Kanda kim var nebāt olur ķamu semm
 Bir içüm şü-yı Nīle meyl itsem
 Akar ol āb-i nāb ol dem dem

⁸ izzetden: gurbetden EE

¹⁰ - EE

¹³ - ANT

¹⁴ - ANT

¹⁵ - ANT

¹⁶ - ANT

¹⁷ varsam: çıkışam ANT

¹⁸ Nīle aksam ger olmağa reyyān

Akar āb-i revān iken ol dem ANT

19. Ger hevā kesbine gögüs açsam
 Esmez olur şabā ile meltem
 Âk kır bulunur ne hod şaru kum
 Deştden kara toprağ istersem
21. Seng-i hārā iken olur gül ü hār
 Taglara taş murād idüp varsam
 Ton yusam örter āfitābı seħāb
 Katre yağmaz eger ekin eksem
23. Gaybdan seng irüp şikest eyler
 Destüme ger şunarsa cāmını Cem
 Kankı cānāneye disem cānum
 Cānum almağa kaşd ider 'ālem
25. Bir peri peykeri idinsem dost
Baña düşmen olur beni Ādem
 Müya meyl itdüğüm tuyarsa eger
 Kazıdup bir peri ķomaz perçem
27. Dilberün hod kebüler-i vaşlı
 Rām olur ġayra benden eyler rem
 Ger zebānı revān iken tūtī
 Beni nāgeħi göre olur epsem
29. Buğday eksem ya bir kile pīrinc
 Def'i bir mudğamı olur mudğam

¹⁹ Ger: Hoş ANT

²⁰ - EE

²¹ varsam: çıkışım ANT

²⁴ kaşd: cehd ANT

²⁵ Baña düşmen olur: Düşmen olur baña ANT

²⁶ bir peri: her biri ANT

²⁷ Dilberün hod: Her kināruñ ANT

²⁹ - EE

- Bülbül āvāzına ķulak tutsam
 Nağamātın kesüp olur ebkem
31. Feres aisam saķat çıkış yā terk
 Eşheb olsun disem çıkış Edhem
 Ger süvār-ı sefine olsam āh
 Rūzgārum eser muhālif o dem
33. Ya 'Arab yā şakalludur yapışan
 Kanķı hammāma hazz içün girsem
 Olsa germābede futa takṣim
 Çıkar eski delük benüm futam
35. H̄umre vāķi' olur hemān şeklüm
 Kanķı remmāle ṭāli'üm şorsam
 Kanda sürmek ki virmeye linet
 Ger hākim oğlı şerbetin içsem
37. Şarsa artar cerāħatüm zaħmum
 Kanķı cerrāħ zaħmuma merhem
 Medħ ide ger ünāsi bir meddāħ
 Arada ben aňilsam eyler zemm
39. Tatlu tatlu kelām ider ħalķa
 Baña aċi aċi virür derhem
 Hak īaleb ide hākime varsam
 'Adli ķor zulme meyl ider o hakem
41. Arķam ola diyü żahīr idinem
 Her kimi olur efī-i erķam

³⁰ - ANT³¹ olsun: ola EE³² āh: ħod ANT³³ - ANT³⁴ - ANT³⁵ - EE³⁶ - ANT

- Tuya ger kāküle ķul olduğumı
 Ķomaya başda bir peri perçem
 43. Gürbe miķdāri tāķatı yoķ saňa
 Geçinür baňa añırup žay'am
 Cām-i mey şunduğum eger Cem ola
 Şunar ol baňa pençe-i mülcem
 45. Bir kerime disem kerem eyle
 Ķulaķ urmaz sözüme dir ki kerem
 Hātim-i Tāyidür fūlān diseler
 Ben varınca çıkar bahīl ü berem
 47. Hūşesin yapraķ altına gizler
 Çine çıkışınca ķanķı bāga irem
 Nesh u taħrīr olsa müsg-i Hoten
 Bī-ħaṭā her meşām olur aħṣam
 49. Şu'arāya çı́karsa şí'rüm eger
 Na'rama yir yüzindekiler aşamm
 Nefesüm olsa naǵme-i Dāvūd
 Enkerü's-şavt olur ünāsa o dem
 51. Ger olursam da Yūsuf-i şāni
 Çeşm-i iħvāna ben sinān görinem

⁴² - ANT⁴³ - EE⁴⁴ mey: mül ANT⁴⁵ Bir kerime disem kerem eyle: Kerem eyle disem birine eger ANT⁴⁶ Tāyidür: Tāy-durur ANT⁴⁷ yapraķ: ḥopraķ ANT⁴⁸ - EE⁴⁹ şí'rüm eger: gökde olur // Na'rama yir yüzindekiler: Şí'rüm āvāzi yirdekiler ANT⁵⁰ Dem-i Dāvūd ola demümde gelür

Nāsa aşvātum enkeri ol dem ANT

⁵¹ şāni: Ken'ān ANT

- Ne kadar gökden inse tîr-i kažā
 Siper-i sînemi ider mu'lem
53. Aşinâ-yı naşibüm oldı bilâ
 Yâd u bîgâneden belâ vü sitem
 Yolda bir hâr düşse ger elden
 Benüm ayağuma batar ol hem
55. Sehv-ile mihr idem dise cânân
 Baña olur vefâ vücûdî 'adem
 Mâ-hâşal gér od almağa varsam
 Pür olur vâdi-i cehennem nem
57. Korķum oldur bihiştde baķsam
 Gele hûr u kuşûr u Kevser kem
 Cümleden bed şemâtet-i a'dâ
 Ki güler hâlüm añsa hâl-ile 'amm
59. Kismet olduğu dem belâ vü ni'am
 Dimişüz vâr-ise belâya ne'am
 Yoħsa Müsî-sifat reh-i Tihde
 Bed du'a mî ider bize Bel'am
61. Ki benüm gibi bî-kes ü bî-dil
 Yoķ Hudâ hakkı hak-durur bu ķasem
 Bir bucaķda ger oturam biñ yıl
 Yoķdur āhumdan özge bir hem-dem

⁵³ - ANT⁵⁴ hâr düşse ger elden: hâre düse hem ilden ANT⁵⁵ dise cânân: diyü yañılıp ANT // olur: oldı ANT⁵⁶ - EE⁵⁷ hûr u: hûr-ile ANT⁵⁸ Cümleden bed: Bir yañadan EE // hâl-ile 'amm: bir bî-gam EE⁶⁰ bize: ki bir ANT⁶² biñ: yüz ANT; yıl: - EE

63. Ger düşem kūh u deşte Mecnūn-vār
 'Akabümce gele meger sāyem
 Rüfekādan ne bir refikum var
 Tūr diye yolda nāgehān düşsem
65. Aşdīkādan ne bir şadīkum var
 Kefenüm dike nāgehān olsem
 İtlerün yir yüzinde menzili var
 Yoğ bu āvāreye mağarr u ḥarem
67. Rāzumı fāṣ idem ne var hem-rāz
 Sırrumı keşf idem ne var mahrem
 Söylemezsem yanar dil ağzumda
 Od ṭutar dehri fetḥ idem ger fem
69. Diñledi nālem iñledi ṭağlar
 Bildi bu ḥälüm acıdı Zemzem
 Beni iñler felek dimeñ tünd-rū
 Baña ağlar çemen dimeñ şebnem
71. Beni külhanda ḥalkı gülşende
 Gördi gül ḥandesine geldi nedem
 Egdi başın benefşe şerminden
 Gördi cihrem şarardı her çigdem
73. Lāle ile şakāyikuñ yüregi
 Kapkara yandı indi çeşmine dem

⁶³ kūh u deşte: deşt ü ṭaga ANT; 'Akabümce: 'Akabince EE

⁶⁹ Beni añdı Şafaya geldi gör

Ḥälumi görüdı acıdı Zemzem ANT

⁷⁰ - EE

⁷¹ Geldi: Kodı EE; ḥandesine: ḥandesini EE

⁷² cihrem: mihrüm EE

⁷³ Kapkara yandı indi çeşmine dem: Kararup yandı ṭutdı cismini dem ANT

- Erguvânlar kızardı bu oddan
 Yâsemenler yolındı ağladı hem
75. 'Âşikân-mîr dögmeden yir yir
 Gögsini gök gök itdi urdu be-hem
 Gördi dâgum kara karanfülden
 Bî-nevâ olmasın diler her dem
77. Kim mücerred dirilse 'Îsi-vâr
 Ulusına buhûr ider Meryem
 Halkı bed-hû ider 'ibâdete 'ışk
 Ki ola şâh-ı 'ışka hâş-ı hadem
79. Diñle sâzında kim bu kânunuñ
 Bemi zîr oldu [dahî] zîri bem
 Añla hâlini gör bu dünyânuñ
 Mâtemi sür sırıdur mâtem
81. Ağladum dün bu derdi bir pîre
 Didi şükâr it şikâyet itme dedem
 Nâ-murâdî-durur çü genc-i murâd
 Ber-murâd olduğuñ deme dime dem
83. Hep perişândur encüm-i eflâk
 Yoñ Süreyyâdan özge necm-i behem

⁷⁴ yolındı: boyandı ANT

⁷⁵ - ANT

⁷⁶ - ANT

⁷⁷ - ANT

⁷⁸ - ANT

⁷⁹ - ANT

⁸⁰ - ANT

⁸¹ - ANT

⁸² - ANT

⁸³ - ANT

- Zäl-i dünyâ çün itdi bâziçe
 Tut kolin didi ķuvvet-i Rüstem
 85. Yâ ḥarîr oldı yâ ḥasır oldı
 Ne tefâvüt olam yiri bilsem
 Belki yegdür že'if olup ölmek
 Ki olur nez'-i cân ķavilere semm
 87. Ger tesellâ-yı hâfir isterseñ
 Kışsamı diñle hîşse al hâcem
 Tut ki bir hâce-i mu'ażżam idüñ
 Hâcetüñ hep tamâm u kâruñ etem
 89. Gezüp iklîm-i Hindi şüretle
 Diledüñ çün ki Rûma ķona ķadem
 Eyledüñ bir gemiyi mâl-â-mâl
 Dürlü dürlü metâ' u müşg ü bakam
 91. Şalduñ ani çü bahîr-i 'ummâna
 Şadrına geçdüñ oturup bî-ğam
 Ol da bil yok ki düşmeye hâke
 Halk olalı çü böyledür 'âlem
 93. Nesi vardur bu dâr-i fâniñüñ
 Çekile aña ḥasret-ile elem

⁸⁴ - ANT⁸⁵ - ANT⁸⁶ - ANT⁸⁷ - ANT⁸⁸ - ANT⁸⁹ - ANT⁹⁰ - ANT⁹¹ - ANT⁹² - ANT⁹³ - ANT

- Altunu ise 'ayn-ı şafrādūr
 Gümüşi ise arada balğam
95. Ehli evlādī bir kūri sevdā
 Manṣib u-cāhī bir kararmış dem
 Rūzgāruñ muhālif añsuzdan
 Esdi tağlarca dökdi mevcini yemm
97. Nāgehānī telāṭum-ı emvāc
 Fulküñi çaldı bir ṭaşa muhkem
 Baḥr-ı ġamda sefīneñ oldı şikest
 Kıldı 'omrūñ müşābih-i mübhēm
99. Egnüñe cübbe başuña destār
 Geldi tar barmağuña hem hātem
 Garķ olup ġūta acısın yirken
Elüne tahta pāre girdi o dem
101. Bata çıka o tahta pāresini
 'Ākībet sāhile çıkardı dijem
 Bir beyābāna düşdüñ il gün yok
 Otladuñ ot gezüp gürisne şikem
103. Dilde ot dīdede şudan ġayrı
 Saña havf-ı sibā' virdi elem

⁹⁴ - ANT⁹⁵ - ANT⁹⁶ - ANT⁹⁷ - ANT⁹⁸ - ANT⁹⁹ - ANT¹⁰⁰ - ANT¹⁰¹ - ANT¹⁰² gezüp: olup EE¹⁰³ ot: od ANT // havf-ı havfi ANT

- Seyr idüp böyle ḥayli ser-gerdān
 Ḥurrem-ābāda çıktınuñ āhir dem
105. Ol felāketle bu helāketden
 Bulduñ āhir ḥalāş olup ḥurrem
 Baṣuña mālik oldu çün şadaşa
 Baṣuña mālik olduñ ey ekrem
107. Baṣuña geldi tut bunuñ gibi yük
 Şeker iken ǵidāñ olup şalğam
 Kāni¹⁰⁴ ol nān-ı ḥuṣk u germ āba
 Ölmedüğün yiter saña ‘ālem
109. Tut ki bir pādişāh-ı heft-iklǟm
 Sen idüñ ǵayı yoğ-idi a'żam
 Aya beñzer yüzü güneş başlu
 Dikmiş idüñ felekde tūğ u ‘alem
111. Emrüne rām idi Tatar-ile Rūm
 Mührüne mūm idi ‘Arabla ‘Acem
 Çeker idi ḥarācın ayağuña
 Çin ü Māçīnle Ḥoten ü Deylem
113. Ṣan Süleymān-ı dehr idüñ ki saña
 İns ü cin olmuş idi ḥayl ü ḥaşem
 Maraž-ı hāyil üstüne nāgāh
 Çekdi ceyş-i cefayı çün eşrem

¹⁰⁴ Seyr idüp böyle ḥayli ser-gerdān: Olduñ ol felāket-ile melül ANT

¹⁰⁵ Ol felāketle bu helāketden: Derd-i ḥavf-ı helāk ü nikbetden ANT // ḥalāş olup ḥurrem: rehā olup bī-ǵam ANT

¹⁰⁶ ANT nüshasında bu beyit 85. sırada yer almaktadır.

¹⁰⁷ Turp-veş toprağa gömer seni çün

Tut sükkerdür ǵidāñ ya şalğam EE

¹⁰⁸ nān-ı ḥuṣk u germ āba: ḥuṣk nāna germ āba ANT

¹⁰⁹ bir: yā ANT

¹¹² ḥarācın: ḥarācı ANT // Çin ü Māçīnle Ḥoten ü Deylem: Çin Māçīn iliyle Deylem

115. Bozdı ḫalbüñ şafın muhārebede
 Ki ide milket-i vücüdı 'adem
 Nāgehān ten helāke müşrif iken
 İrişüp bir ṭabīb-i hoş-makdem
117. Didi şāhā 'ilāc idem saña ben
 Māl ü mülküñden eyler-iseñ rem
 Māl ü mülküñ ṭabībe virdüñ tut
 Olduñ āfetden ey ḥabīb eslem
119. Bir ṭabībe müheyyiñen bu ḡarīb
 Diyesen māl ü mulk-ile şāhem
 Eyle şükri felek-zede olma
 Şekerüñ şalgam olduğuna ne ǵam
121. Bāz-i nāz eylemez hūcūm aña ki
 Böyle sāye şala hūmā-yı himem
 Didi üstādı şan'at-i 'ışkuñ
 Yōkluk olmuşdur illeti pefhem
123. Oldı hem-sāye 'ışk iflāsa
 Oldı iflās küfr-ile hem-dem
 Küfr-i Haķdur dinür sevādū'l-vech
 İki 'ālemde de Hudā a'lem
125. Fakır yegdür diyen düşüp lāzım
 Oldı yegdür diyen ǵinā mülzem

¹¹⁵ şafın: şaf-i ANT // milket-i: keffe-i ANT

¹¹⁶ müşrif: varmış ANT

¹¹⁷ ben: ger ANT

¹¹⁸ Olduñ āfetden ey ḥabīb eslem: Ki oldı saña selāmeti eslem ANT

¹¹⁹ ANT nüshasında bu beytin yerinde 107. beyit bulunmaktadır.

¹²⁰ Eyle şükri felek-zede olma: Eyle şukr ey felek-zede çekme ANT // ne: - ANT

¹²¹ - EE

¹²² üstādı: üstād-i ANT

¹²³ - ANT

SĀ'ATĪ kesr-i nefş ü feth-i dil it

Tā ola sır kelāmī rūhuña žamm

127. Ṭokuzin ko işin birin işle
 Ki onuncı ola be-ğäyet ehemm
 Terk-i cüz' it riżā-yı kül gözle
 Tā ki olmayasın mahall-i tühem

129. *Fe'ilātūn mefā'ilün fe'ilün*
 Derdüne eyle la'lini emsem
Fe'ilātūn mefā'ilün fe'i'lün
 Ne ǵam ol cāna ola ehl-i naǵam

131. *Fe'ilātūn mefā'ilün fe'ilün*
 Feraḥ olur hemiše ehl-i naǵam
 Cün te'emmül olındı vaqtinde
 Dindi-tārīḥ “güft-hā-yı etemmm”

¹²⁶ rūhuña: rūḥ-ile ANT

¹²⁷ Ki: Ger ANT

¹²⁸ ANT nüshasında bu beyit mahlas beytinden öncedir.

¹²⁹ *Fe'ilātūn*: Fā'ilātūn: EE; *Fe'ilün*: Fa'lün EE // la'lini: la'lūni EE

¹³⁰ - EE

¹³¹ - EE

¹³² - ANT

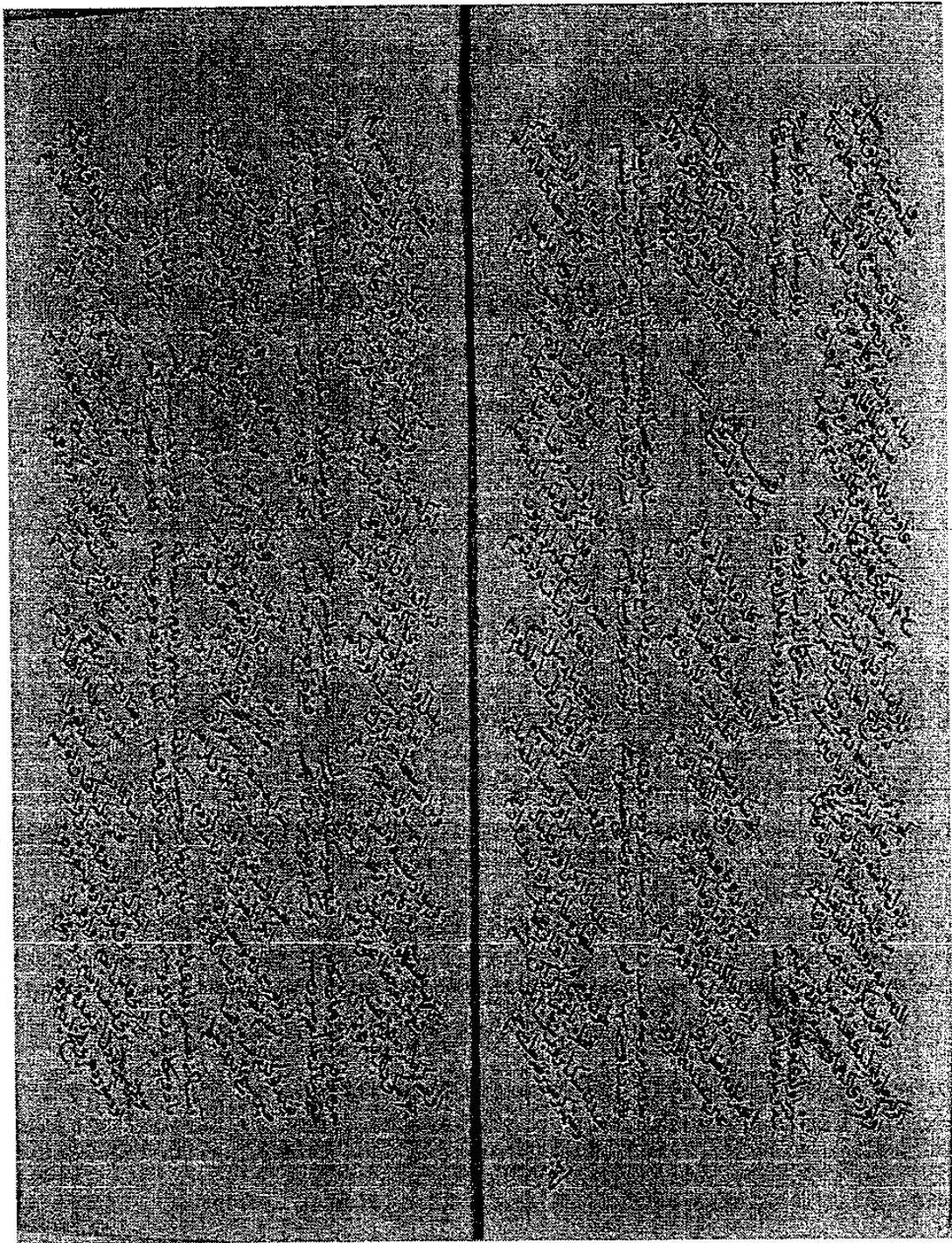
II.4. Seçme Sözlük

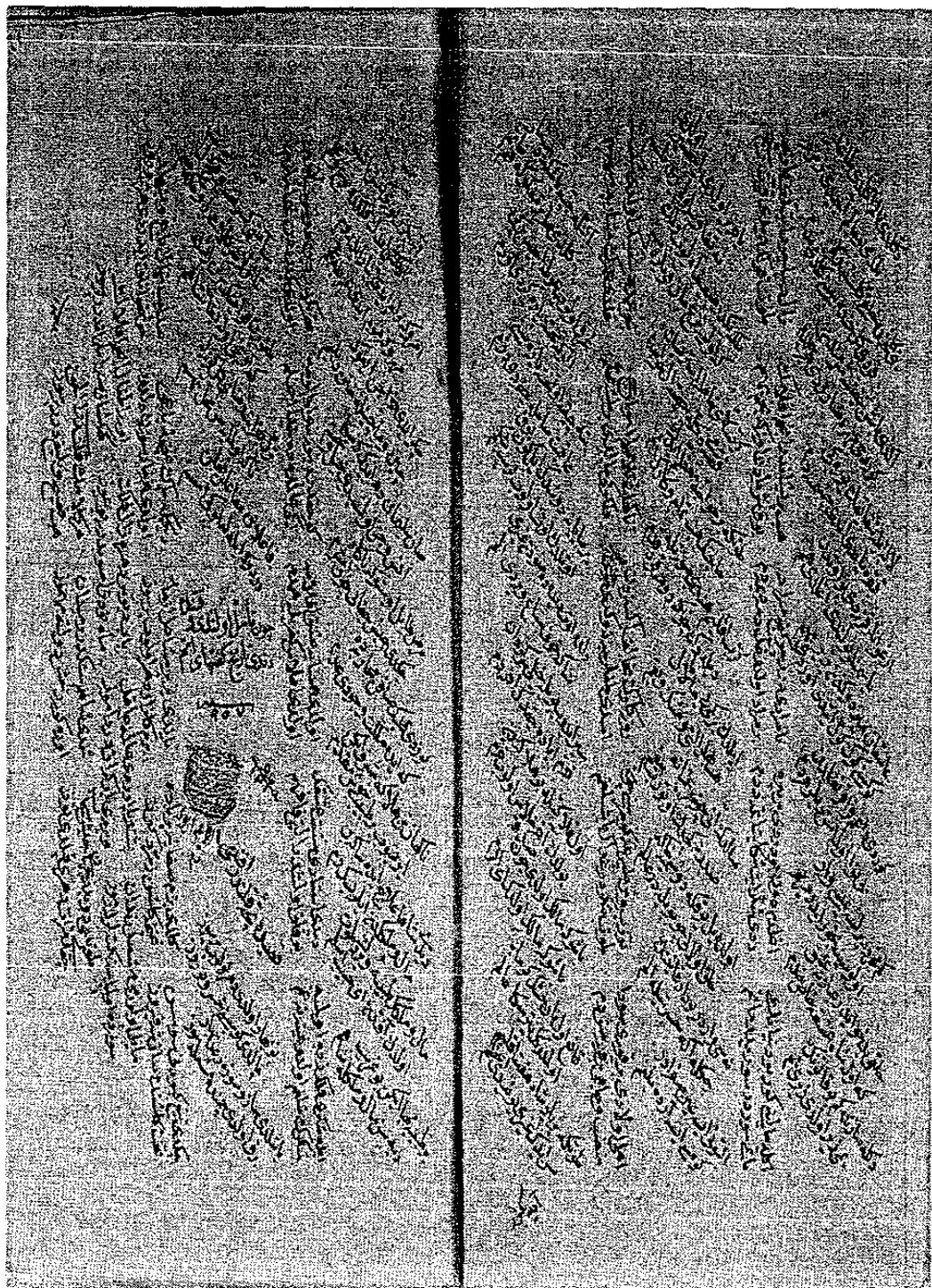
<i>aşamm</i>	: Sağır
<i>bakam</i>	: Bir çeşit boyacı
<i>bazıçe</i>	: Oyuncak
<i>be-hem</i>	: Hep bir yerde, beraber
<i>berem</i>	: Muhkem, sıkı
<i>dijem</i>	: Gam, gussa, keder
<i>enker</i>	: Çok çirkin, korkunç
<i>eslem</i>	: Pek emin, çok salim
<i>eşrem</i>	: Burunsuz, burnu kesik
<i>germâbe</i>	: Hamam, ilâca
<i>ğûta</i>	: Suya dalıp çıkma
<i>hâyil</i>	: Korkunç
<i>humre</i>	: Kırmızılık, kızılık, remil fali istilahından kötü talihi ifade eden bir terim
<i>hûşe</i>	: Başak, salkım
<i>ker</i>	: Sağır
<i>mudğam</i>	: Eklenmiş, katmerlenmiş, ziyade
<i>müsrif</i>	: Üstten bakan, yüz tutmuş
<i>nez'</i>	: Kopup ayrılma, sebep
<i>nikbet</i>	: Musibet, meşakkat, şiddet
<i>rem</i>	: Ürkme
<i>reyyân</i>	: Suya kanmış
<i>sibâ'</i>	: Yırtıcı hayvanlar
<i>şemâtet</i>	: Düşmanlık, düşmanın başına gelene sevinme
<i>telâtum</i>	: Dalgaların çarşılması
<i>terk</i>	: Çok çalışıp yorulmaktan kol ve bacaklarda olan tutulma
<i>tühem</i>	: Töhmetler
<i>tünd-rü</i>	: Mürüvvetsiz, dargin
<i>ünâs</i>	: Beşer, insanoğlu
<i>vârûn</i>	: Tersine dönmiş, aksi
<i>żay'am</i>	: Aslan

III. Sonuç

Klasik Türk edebiyatında şikayet-namelerin sosyal boyutu büyük önem taşır. Başta kaside ve mesnevi olmak üzere çeşitli nazım şekillerinde kaleme alınan şikayet-namelerin, kişisel sebepler dışında yazılanlar bir kenara bırakılacak olursa daha çok devlet mekanizmasının bozulmaya başlamasıyla ortaya çıktıkları anlaşılmaktadır. Birkaç istisna dışında XVI. yüzyılda ilk örnekleri görülmeye başlayan bu manzumeler, özellikle XVII. yüzyılda artış göstermiş, daha sonra artarak yazılmaya devam etmiştir. Bu durum, şikayet-namelerin diğer nazım türlerinden tarihî ve sosyolojik olarak farklı olduğunu işaret eder. Böylece edebi metinlerin tarihi ve arşiv kıymeti bakımından önemi açıkça ortaya çıkar. Yaşadığı toplumun gerçeklerine ve aksayan yönlerine duyarsız kalmayan pek çok şair şikayet şiri yazmıştır. 957/1549 yılında yazılan Sâatî'nın şikayet-nâmesi, daha çok şairin kendi kötü talihini anlatan bir şiir olmakla birlikte sosyal eleştiri yönü olan bir manzumedir. Hakkında çok az bilgi bulunan şair, ele aldığı şiriyle kişiliği hakkında da bilgi vermektedir. Şair biyografisi, dönem ve genel olarak edebiyat tarihi bakımından çok önemli verileri içerdiği muhakkak olan şikayet-namelerin, disiplinler arası çalışmalara kaynaklık edeceğini düşünmektedir.

EE: Süleymaniye Kütüphanesi Esat Efendi Koleksiyonu, nu: 3424

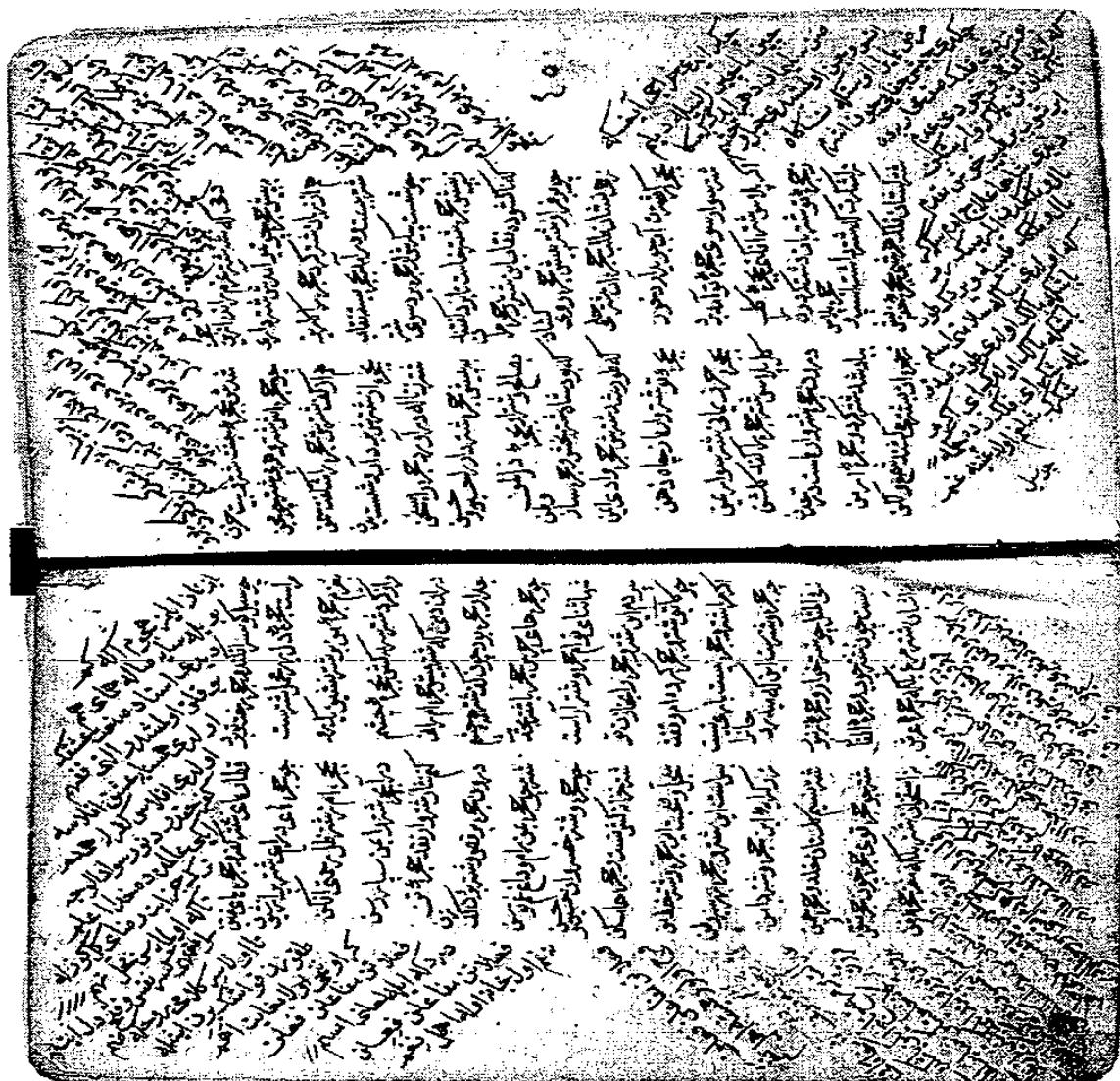

ANT: Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Koleksiyonu, nu: 62

"SAATİ AND HIS SHIKAYAT-NAMA"***Abstract***

Sikayetnames put a special place in literary sorts of classical Turkish literature. Sikayetnames, which are used in studies on the literature-history, literature-sociology and literature-socio-psychology, can take place or not in Divans. One of the sikayetnames has written by Saati lived in XVIth century. In this study, firstly it will be given general knowledge about sikayetnames, then it will be mentioned about life and literary character of Saati, and finally will be made a critical edition of two copies of the text. Arz-i hâl and hasb-i hâls will be also mentioned.

Keywords

Saatî, sikâyet-nâme, arz-i hâl, hasb-i hâl, critique, qasida.